

KALEVALA**Szente Imre fordítása**

Vikár Béla, Nagy Kálmán és Rácz István Kalevala fordítása után 1987-ben, Münchenben jelent meg a nemsokára nyolcvanadik évébe lépő Szente Imre – nem az előbbieken ellenében, látszólag prózában, „hagyománytörően”, kissé formabontóan, de a mű jellegzetes ritmusát megtartva – népkönyv jellegű, sajnos még ma sem eléggé ismert munkája. A hiányt pótlandó, közöljük most Szente Imre Kalevalájának Első énekét.

ELSŐ ÉNÉK

Kezdődik az ének... A világ teremtése; Väinämöinen születése

Kerekedik arra kedvem, mind azt forgatom fejemben, hogy már dalra kéne kelni, ideje volna énekélni, versbe szedni régvalókat, ősi dolgokról dalolni. Szók a számban olvadoznak, ínyemet igék elöntik, nyelvemnek hegyén nyüzsögnek, fogaim közül fakadnak. (10)

Édés egyfelem, fivérem, vélem egyívású vérém! Fűzőgessünk dalt a dalba, öltögessünk szót a szóba, együttlétre egybegyűlve, kétfelől közel kerülve! Ugyan ritka benne részünk, szokatlan az ily szerencse északi hideg hazánkban, sanyarú sorsú sarkvidékén. (20)

Kéz a kézbe kapcsolódjon, ujj közébe ujj fonódjon, énekéljünk szébbnél szébbet, tudományunktól mi tellik, kedveseinkkel közöljük, tudnivagyókat tanít-suk, ipéredő ifjúságot, növekedő nemzedékét szájrul-szájra szálló szókra, ránk maradt ős regékre vén Väinämöinen övérül, Ilmarinen üllejérül, Kalandosnak kardvasáru, Joukahainen jó nyiláru puszta földjén Pohjolának, Kaleva kopár mezőin. (36)

Így dalolgotott apám is, fejszéje nyelét faragva, szoktatott szülőanyám is, oktatott orsója mellett, pulyaként magam a padlón míg a térdinél totyogtam, gyámtalan gyöngé gyermek, tejfölös bajszerű bohócska. Szampó lón szavakbul ot-tan, Louhi lélkédzett igéktül; szótul lón Szampó veszése, Louhinak légyözétese, verséktől veszett Vipunen, Lemminkäinen léhaságtul. (50)

Szókat máshol is szereztem, titkot máskor is tanultam: gyalogúton gyűjtöttem, hangafű közül halásztam, csalitosbul cserkészgettem, bozotosbul bontogattam, fűkalászrul fejtégettem, kotortam kerékcsapábul, mikor kisbojtár koromban legelőkön lépégettem, szagos szénazsombikosban, aranyos avarba' jártam barna Bimbómnak nyomában, tarka barmomat terelve. (64)

Fagy csípése dalt fakasztott, ritmusra dobolt a zápor; más zenéje volt a szélnek, hangja más futó haboknak, szó lett szárnyak lébbenése, monda lombok moccanása. (70)

Kincsém kévébe kötöttem, gombolyagba göngyölgettem, csomót szán farába csaptam, kásos szánkómra kötöttem, hazahajtottam terümmel egyenest a csűr elejbe, szárító padomra szórtam, rézládámba rékkentettem. (78)

Heteket töltött ott hidegben, dalom dermesztő fagyokban. Hozzam-é hideg helyérül, fussak-é ki fagyba érte? Hurcoljam batyum a házba, rakjam ládám ló-cavégre, szelemén alá szobába, mennyezet alá melegre? Nyissam székrényét szavaknak, kincsés ládját daloknak? Oldjam-é bogát batyumnak, csomagom csomós kötését? (90)

Válogatok vers javábul, gyönyörű dalokra gyűjtök, rozskényeret hogyha raknak, és itatnak árpaléval. Házukban ha sör hibázna, egy kis kvással is kivallom; nedvesebb talán a nóta, vizesebb lészén a versém, este együtt üldögélve, összejöttünknek örülve, holnapig is tán kihúzva, virradatot is kivárva. (102)

* * *

Ósi monda úgy meséli, úgy regéli régi ének: egymagában jó az este, hajnal jötte is magános: így született Väinämöinen, minden énekésék éke Kisboldogasszony-anyátul, istenáldott Ilmatartul. (110)

Volt egy lány, egek léánya, tündér termetű kisasszony. Szűzen éldégélt szünetlen, örök tisztaságot őrzött tágas légi udvarokban, szélés szerűin az égnek. (116)

Égyhangúságát elunta, éltét érezte furának: lenni mindétig magában, léányfővel lengedezni fönna a félhős udvarokban, tág levegőjű terekén. (122)

Kezdett lejebb lépégetni, habok hátára lészállva, tengér végtelen vizére, messze táguló mezőre. Támadt szörnnyű szél azonban, itéletidő keletrül, a vizet habosra verte, hullámhalmokat gurítva. (130)

Ringatta a szél a szűzet, hajadont hullám sodorta végig kéklő vízmezőkön, hátán tajtékos haboknak. Viselőssé vált a széltül, víztől vastagodni kezdett. (136)

Hurcolta kemény hasában méhe mázsás töltelékít hétszáz hosszú évén által, egy híján tíz embőröltön; csak nem szülte még szülöttit, hozta gyermekét világra. (142)

Víz asszonyaként verődött majd keletre, majd nyugatra, délre, északra elúszva, körben minden messzi partra, keserves szülő kínokban, hasfakasztó fájdalomban: csak nem szülte még szülöttit, hozta gyermekét világra. (150)

Búját hosszan bűgva sírta, szóval mondta, fölfelelte: „Jaj nekem, szegény fejemnek, én árva, mire jutottam! Csúf kelepcebe kerültem, zord egek alá örökre, prédául pogány szeleknek, játécul heves haboknak itt e végtelen vizeken, beláthatatlan lapályon.” (160)

„Okosabb lett volna otthon laknom szűzen ég lakában, mint tengerekén törődnöm, víz asszonyaként verődnöm. Az Isten hidege megvész, darvadozom és didérgék. Nem szoktam habokban lakni, vizek hátán vándorolni.” (168)

„Világnak ura, nagy Ukko, fenntartója földnek, égnek! Szükségemben jer szavamra, jöjj segédül, hogyha hívlak; szüzet szánjad még bajában, hasa kínjában az asszonyt; segítségét hozz sietve, szabadíts szorongatásbul!” (176)

Elmúlt egy kevés időcske, csak picurka-pércenetnyi. Vadruca vetődött arra, szárnyával repésve szállva, költő zombikot kutatva, latolgatva lakhelyének. (182)

Szállt keletre, szállt nyugatra, északot, delet bejárva, mégsém lelt helyet magának, kedvére való vidékét, ahová ragassza fészkit, hol légyén nyugodt lakása. (188)

Száll emerre, száll amarra, feje gondban fő, latolgat: „Hát hajlékot szélbe rakjak, fészket hullámok hegyébe? Szél a házam szétcibálja, hullámok halomra döntik!” (194)

Hát akkor a vízanyácska, levegőgeek leánya térdit tengerből kidugta, vízből vállal fölmerülve fészkelő helyül rucának, oltalmazó otthonául. (200)

Réce, réztollú madárka száll emerre, száll amarra: látja térdit vízanyának messze kékellő mezőben. Zsenge zombiknak alítja, fű benötte földdarabnak. (206)

Száll emerre, száll amarra, telepődik térdkalácsra. Fészkit arra fogta rakni, tojt aranytoját beléje. Hat toját tojt aranybul, egyet vasbul ráadásnak. (212)

Kezdte költeni tojásit, kotelni a térdkalácson. Költi egy nap, költi másnap, harmadikon is hevitve. De már akkor vízanyácska, levegőgegek leánya tüzesédni érzi térdit, gyöngö börit gyulladozni. Ég talán a térdkalácsa, inai is olvadoznak? (222)

Térdin rántott egy erőset, tagjain nagyot taszajtott. A tojások vízbe verve tengér habjaiba hulltak. Egytül-egyig összetörtek, száz darabra szétszakadtak. (228)

Ám fővenybe nem fűródtak, víztömegbe sém vegyültek: darabok haszonra váltak, cserepek csudát terémtek. Tojás aljából alakult földünknek tömérdék teste, tojásnak felső feléből magasságos mēnnynek boltja, sárgája puha pilise fordult fényēs napkorongra, fehérjének felső része halovány világú holdra; pöttyeibül a tojásnak válik csillagok csapatja, szürkeségiből születnek sűrű fēllegék fölöttünk. (244)

Idők telnek, távolodnak, sok esztendők elszelelnék. Újszülött nap ég az égēn, új holdnak dēreng világa. Vízanyácska csak verődik, víz asszonya, lég leánya azokon a hūs habokon, ködökbe vesző vizekēn. Víz előtte, víz utána, fölöttē egek feszülnek. (254)

Kilencedik esztendőben, tizedik tavasza végēn fejét fölkapta a vízbül, kiemelkēdēt keveset. Szülendőjét szülni fogta, kiadandóját kiadni ott a végtelen vizekēn, tükörsima tengérháton. (262)

Ahol karjait kitárta, oda földnyelvet feszítēt; hol mélybe merült a lába, ott halasgödröt hasított, sűrű sóhajtásaival habzó forgókat fakasztott. (268)

Ahol oldala sūrulta, sima part maradt utána, hol talajt talált a lába, támasztott lazacfogókat, hol fejjel feszült a partnak, oda öblöt gömbölyített. (274)

Eltávolodván a parttul, mēgállapodott középēn, mēgszórta a tengērt szirttel, lappangó homokpadokkal, csali csapdául hajóknak, vízjárók veszedelmére. (280)

Szigeték immár mēgszülettek, kőhēgyek helyükre mēntek, két pillére állt az égnek; mindēn földek mēgnevezve, kacskaringók kőbe vésve, bērcékbe varázsvonások. Vāināmōinen ēgyre késēt, nēm került elő a kobzos. (288)

Vēnék véne Vāināmōinent anyja hordozta hasában, hordta harminc nyáron által, ugyanannyi hosszú télēn azokon a hūs habokon, ködökbe vesző vizekēn. (294)

Tanakodott, tépelődött fura élete folyásán rejtékének éjjelében, levegőtlen szűk lakában, hova holdfény nem hatolhat sém napnak arany sugára. (300)

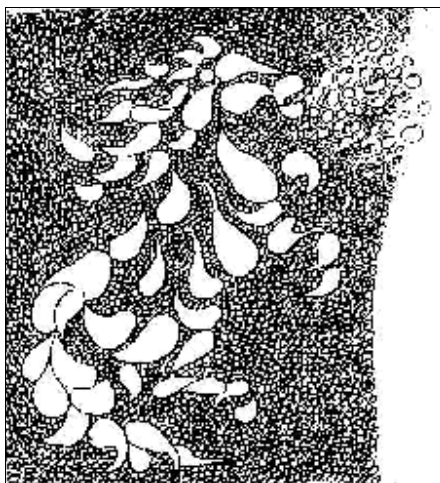
Mondogalódott magában, száját ily szavakra nyitva: „Hajts ki, hold, bocsáss, napocska, hétszillag, segíts tanáccsal zárkám zárait kinyitnom, kiskapun kinyomakodnom, fojtó fészkeimből kitörnöm, levegőtelen lakombul. Végre révbe vidd a vándort, levegőre lélkés embert, hadd lássa a holdvilágot, nézhessen a nap szemébe; ég ábráiból tanuljon, csillagos eget csodálja!” (314)

Hogy a hold ki nem vezette, s naptól sém kapott tanácsot, kezdte életét elunni, haragunni nagy haraggal. Billentett a börtönajtón gyűrűsujjának hegyével, csontcsappantyúkat lélökte ballábaujja bogával, küszöbön keresztülelve, térdrel tört a pitvarajtón. (324)

Hanyatt-homlok hullt a vízbe, fordult tengerbe tenyérrel, habokba belémerülve elvegyült a víztömeggel. (328)

Öt esztendőt őgyelégve, hatot töltött hánykolódva, hét is, nyolc is lett belőle. Végül a síkon megállott, fölhágott a puszta partra, fátlan földdarabra Térdeire támaszkodva kikapaszzkodott könyökkel, fényes holdra föltekintett, napot nézte nagy szemével, ég ábráiból tanulva, csillagos eget csodálva. (340)

Így született Väinämöinen, deli dalmok jött világra Kisboldogasszony-anyától, Istenáldott Ilmatartul. (344)

Dohi Alexandru: Lázló

Vallomás évtizeddel ezelőtt megjelent verseskötetéből:

„Nos, egyfajta curriculum vitae-vel akarta szolgálni, tudósítással két válság –, egyben „költői” korszakomról, amikor versekbe csordult belőlem az önsajnálat és a Haza, az Ember sorsán s gyarlóságán érzett kétségbeesés: a terror éveiről, melyeket vidéki tanárként vészeltem át szülővároskámban. Celldömöldökön; majd a hontalanság első évtizedéről, mielőtt megtaláltam volna helyemet, tennivalóimat, szövetségeimet és – önmagamat új környezetben és az emigráció nemzetköziségében. Ha egyéb nem volna, emberi dokumentumértékük

bizonyára van e verseknek. Későbbi évtizedeim esszéiből, nyelvészeti, irodalmi, politikai tanulmányaimból, előadásaiból, recenzióiból, olvasónapló szerű reflexióiból talán lesz még alkalmam egy vaskosabb kötet összeállítására. De ezek már jórészt úgyis nyomdafestéket láttak, úgyszintén Gulág-fordításom is a hetvenes évek közepén s Kalevalám tíz évvel később. Műfordításaimból is közlök egy csokorra valót e kötetben, sok olyant, amit már mások is bőven s talán jobban is tolmácsoltak (Horatiust). A tetszés vezetett nem a célszerűség. A mari dalszövegek személyes mondanivaló kifejezésére inspiráltak. A kötet hátoldalán közölt fényképen is mari dalokat énekelek; akik ismernek, jellemzőnek fogják találni ezt az egyik imágómat, ha talán nincs is összhangban a versekből kikövetkeztethető mássikkal.”